

האתגרים הצבאיים לישראל במעגל הראשון - ריבוי זירות ויריבים שונים

קובי מיכאל וגבי סיבוי

בשנת 2016, אחרי כשש שנים מאז שפרצה הטלטלה בעולם הערבי – וכשהיא עדיין בעיצומה ובמהלכה קרס השלטון המרכזי במספר מדינות וזועזע הסדר האזורי – ניצב צה"ל מול זירות גיאוגרפיות שונות, המייצגות אתגרים שונים: זירת הגבולות עם מדינות שאיתן יש לישראל הסכם שלום (מצרים וירדן), רצועת עזה, יהודה ושומרון, לבנון ורמת הגולן. על חזיתות אלו יש להוסיף את האתגר האיראני, אתגר הסייבר ואתגר העימות הקונונציונלי עם צבאות ערביים במרחב (אמנם כתרחיש ייחוס ברמת היתכנות נמוכה).

ההתמודדות של צה"ל לאורך גבולות השלום עם ירדן ומצרים נשענת על שיתוף פעולה ותיאום צבאי ומודיעיני, ולמרות נוכחות שחקנים לא-מדינתיים בסיני (בניהם 'וילאית סיני' – ארגון המזוהה עם 'המדינה האסלאמית'), ההיגיון המעצב של הפעילות הישראלית לאורך גבולות אלו הוא היגיון מדינתי. לעומת זאת, זירות הלחימה ברצועת עזה, בדרום-לבנון וברמת הגולן מתאפיינות בהתמודדות עם שחקנים לא-מדינתיים חמושים המפעילים טרור ולוחמת גרילה, תוך היטמעות והסתתרות בקרב האוכלוסייה האזרחית, ושימוש בה כמגן אנושי. דפוסי פעולה אלו נותרים דומיננטיים גם כאשר אותם שחקנים פוליטיים עוברים התמסדות מסוימת, כשהם שולטים על טריטוריה ואחראים על הספקת שירותים לאוכלוסייה הנמצאת תחת שליטתם (לדוגמה, חמאס וחזבאללה). מורכבות ההתמודדות בזירת הלחימה ביהודה ושומרון שונה, בשל קיומה שם של ישות פלסטינית מדינתית למחצה (הרשות הפלסטינית), שתפקודה לקוי. עם זאת, מתקיים שיתוף פעולה בין ישראל לבין מנגנוני הביטחון של הרשות במאבק בתשתית הטרור של מפגעים יחידים ושל תאים הקשורים בחמאס, הפועל גם נגד הרשות בהתבסס על התסכול השורר באזור זה בקרב האוכלוסייה המקומית. המשימה

הצבאית באזור זה היא משימת שיטור אופיינית, כזו המחייבת, לצד סיכול טרור, גם התנהלות מול אוכלוסייה אזרחית, למניעת אלימות והפרות סדר המוניות. ההבדלים במאפייני האויב ובדפוסי פעולתו בזירות השונות מחייבים התאמה של המענה הצבאי, היערכות שונה ובניין כוח רלוונטי. עם זאת, הניסיון להפעיל יחידות צבאיות למגוון משימות השונות במהותן באופן בסיסי, כפי שהעידו לקחי העימותים שבהם היה צה"ל מעורב בשנים האחרונות, מלמד שתפיסה זו הובילה לירידה ברמה המקצועית של הכוחות ול"בלבול מנטלי" במעבר מגזרה אחת לאחרת, ובנוסף עלותה גבוהה, בשל תפקוד לא מיומן ולא רלוונטי ובחוסר יעילות ארגונית ומשאבית. במאמר זה יוצגו מאפייני האתגר הצבאי בזירות השונות של המעגל הראשון, ויאופיינו הקשיים הנלווים לאופן הפעלת הכוח על ידי צה"ל בגזרות השונות, כבסיס להצבעה על כיווני פעולה אפשריים שיוכלו לתת את המענה לרוב הקשיים והאתגרים הקיימים. היעד המרכזי הוא בנייה והכשרה של כוחות ייעודיים ומתמחים לצד שימור היכולת הצבאית הקיימת והכוללת, למתן מענה למגוון האתגרים שבפניהם ניצב צה"ל בגזרות השונות בעת הזו.

מאפייני הזירות ואתגרי צה"ל

אזור יהודה ושומרון

המאפיין הבולט בגזרת יהודה ושומרון הוא קיומה של הרשות הפלסטינית, שלה מוסדות מדינתיים ומנגנוני ביטחון, וכן אחריות ישירה ומלאה לחלק מהאוכלוסייה הפלסטינית (שטחי A), וסמכויות אזרחיות ושיטוריות כלפי חלקה האחר (שטחי B), סך הכול כ-95 אחוזים מהאוכלוסייה הפלסטינית בגדה המערבית. זאת לצד אחריות ישראלית מלאה בכל שטחי C ובכלל זה על אוכלוסייה יהודית בסדר גודל של כ-400,000 איש, המתגוררת במאות יישובים שמרוכזים ברובם ממערב לגדר הביטחון, ואחרים המתגוררים בהתנחלויות מבודדות, ממזרח לגדר הביטחון.

צה"ל, המגובה בשירות הביטחון הכללי, נוכח בשטח ומפעיל מנגנוני תיאום ושיתוף פעולה עם מנגנוני הביטחון הפלסטיניים. פעילות צה"ל והשב"כ בשטחי A מספקת את המעטפת הביטחונית הנדרשת גם לעצם קיומה של הרשות הפלסטינית, מאחר שזו מתקשה להתמודד בכוחות עצמה עם מאמצי החתרנות של חמאס.

המציאות באזור מושפעת ממספר גורמים מעצבים עיקריים: מציאות של המשך הכיבוש באמצעות ממשל צבאי (בדגש לגבי אזור C) תוך קיפאון מדיני מתמשך, כשבשלב זה אין עדויות משמעותיות לאפשרות חידושו של התהליך המדיני; נוכחות ושלטיה ישראלית בחלק גדול מהשטח, לצד פעילות אינטנסיבית יחסית גם בשטחי

A שבשליטת הרשות; פיצול ופירוד בחברה הפלסטינית, מציאות כלכלית בעייתית – אחוזי אבטלה גבוהים בכלל האוכלוסייה ובעיקר בקרב צעירים משכילים, ותחושת יאוש קשה של הדור הצעיר שאינו רואה עתיד טוב יותר לעצמו; אובדן אמון ברשות הפלסטינית ובהנהגתה, לצד יאוש עקב חוסר התוחלת שבאסטרטגיית ההתנגדות האלימה של חמאס – כל אלה הביאו להתפרצות אלימה שהחלה באוקטובר 2015 ומתבטאת בטרור הסכינאים והדורסים ("הזאבים הבודדים"), ומה שהצית אותה היה כנראה פעולות וכוונות שיוחסו לישראל בהר הבית, וההסתה שנלוותה לכך, ובהמשך הסתה בדמות האדרת המפגעים ודמוניזציה של ישראל. לצד פיגועי הטרור של יחידים הייתה גם עלייה במספר פיגועי הירי, יידווי האבנים ובקבוקי התבערה והפרות הסדר באזורי החיכוך עם צה"ל והמתנחלים. ניתן להעריך כי בין גורמי הרקע וההשראה לגל הטרור ביהודה ושומרון נכללות, מעבר להסתה הממסדית וברשתות החברתיות, גם האווירה האזורית ועליית קרנה של 'המדינה האסלאמית' והאידאולוגיה הג'האדיסטית-סלפית שהיא מייצגת.

גבולות ההסדר – מצרים וירדן

גבולות ישראל-מצרים וישראל-ירדן הם הגבולות היבשתיים הארוכים ביותר של ישראל, והם ומתאפיינים בהתיישבות דלילה יחסית ובריוחוק יחסי מריכוזי התיישבות גדולים. בה בעת, גבולות אלה שונים זה מזה במאפיינים הטופוגרפיים שלהם ובמצב הדמוגרפי שלאורכם. אזור הגבול המצרי עם ישראל אינו מאוכלס בחלקים רבים, ובחלקים אחרים יש בעיית שליטה של הממשל המצרי ובהם אוכלוסייה בדווית שאינה סרה למרותו של השלטון. באזור הגבול בצד הירדני מתגוררים בדווים ואוכלוסייה כפרית דלילה. בקצהו הדרומי נמצאת העיר עקבה, המתפתחת מאוד מבחינה עירונית ותיירותית, ובחופי ים המלח קיימת תשתית תיירותית מתפתחת של מלונות. נכסים אלה, לצד קרבתה של הבירה עמאן לגבול ומחויבותה של ירדן להסכם השלום עם ישראל, הניעו את ירדן להשקיע רבות בהיערכות כוחות הביטחון ובפעילות שתוצאתה היא שליטה ביטחונית אפקטיבית לאורך הגבול.

האתגר המשמעותי ביותר בגבול המצרי הוא נוכחות ופעילות של ארגון הטרור 'וילאית סיני', המזוהה עם 'המדינה האסלאמית'. למרות שארגון זה מרותק למלחמת הישרדות עם כוחות הביטחון המצריים, יש לו גם אינטרס לבצע פיגועי טרור בשטח מדינת ישראל, הן כביטוי לאידאולוגיה שלו, הן בשל יחסיו עם חמאס והן מתוך רצון להביך את השלטון המצרי. לצד איום זה, על צה"ל להתמודד עם ניסיונות הברחה בגבול, בעיקר של סמים ושל מהגרי עבודה ופליטים. לעומת זאת, האתגר בגבול הירדני

מורכב פחות, בשל האיום המופחת והיעילות היחסית של הצבא הירדני באבטחת הצד הירדני של הגבול. בשני המקרים, ישראל נהנית מרמה גבוהה של שיתוף פעולה צבאי ומודיעיני, ומהבנה הדדית של חשיבות השמירה על גבול שקט.

לבנון

מאז מלחמת לבנון השנייה ולמרות החלטת האו"ם 1701 מנצל חזבאללה את עוצמתו הפוליטית והצבאית בלבנון, וממשיך לפתח את היכולות הצבאיות שלו ללא הפרעה מצד הממשל הלבנוני. חזבאללה הפך לצבא של ממש בעל מגוון יכולות אש, תמרון וכוחות מיוחדים. הקשר עם חזבאללה הוא ערוץ ההשפעה של איראן על הפוליטיקה הלבנונית. איראן, הספקית העיקרית של היכולות הצבאיות של חזבאללה, מספקת לארגון מימון, נשק ותמיכה אסטרטגית, שיאפשרו לו להתמודד עם ישראל ביעילות. חזבאללה מתעלם מהסמכות של צבא לבנון, ולאחר שהשתלב בממשלת לבנון נמצא הצבא בתהליך הדרגתי של הגברת שיתוף הפעולה עם הארגון.

חזבאללה מבסס את תפיסת הפעולה הצבאית שלו על מספר רכיבים. הקמת תשתית צבאית בסביבה אזורית, על יסוד הכרה שסביבה זו תספק לו הגנה שתקשה על צה"ל לפעול נגדו, במאות כפרים ברחבי דרום-לבנון.¹ לצד זאת, תפיסתו מתבססת על שימוש בנשק מתקדם המצוי בדרך כלל בשימוש של צבאות מדינות סדירים, בשילוב עם טקטיקות גרילה. לארגון יכולות אש רבות, חלקן בעלות טווח רב, דיוק משופר ויכולת הרס רבה. בנוסף מצויד הארגון באמצעים משוכללים נגד טנקים, עשרות כלי טיס בלתי מאוישים (כטב"ם), טילי חוף-ים מתקדמים ומערכות הגנה אווירית המהוות אתגר לעליונותו של חיל האוויר הישראלי בעשורים האחרונים. האיום בחזית לבנון משמעותי גם בשל העובדה שלאורך הגבול נמצאים עשרות יישובים ישראלים. תקיפת פתע של חזבאללה במטרה לכבוש יישוב או מוצב צבאי אינה תרחיש בלתי סביר. בניין הכוח של חזבאללה ובייחוד הניסיון המבצעי שנצבר במהלך מעורבותו בלחימה בסוריה, לצד המאפיינים הגיאוגרפיים של הזירה וקרבת היישובים לגבול – הופכים איום פוטנציאלי זה לחמור.

רמת הגולן

המציאות בחזית רמת הגולן שונה בשל מלחמת האזרחים המתנהלת שם וריבוי השחקנים הפועלים במרחב. באזור זה, שבו נמצאות שאריות מוחלשות של צבא אסד ואוכלוסייתו דלילה, פועלים ארגוני מורדים רבים המקיימים ביניהם מערכות מגוונות של שיתופי פעולה, לצד יריבויות ומאבקים ביניהם. המשותף לכולם הוא המאבק בשלטון אסד והרצון להביא להפלתו, אך בנוגע ליתר הנושאים הקשורים לעתידה של סוריה, אין

בהכרח הסכמה ביניהם. בשונה מהמקרה של חזבאללה וחמאס, הפועלים בדרך כלל כשלטון יחיד בטריטוריות מוגדרות, בחזית רמת הגולן לא ניתן להצביע על גורם שליט יחיד. במובן זה אין לישראל כתובת ברורה, דוגמת המצב ברצועת עזה ובדרום-לבנון, ולכן היא נאלצת להתנהל מול מספר שחקנים בעלי סדר יום שונה.

רצועת עזה

האתגר הביטחוני ברצועת עזה נובע ממספר מקורות. ארגון חמאס השולט ברצועה, מה שמבסס את מצבה כמדינה למחצה, בעלת תשתית צבאית חזקה (יחסית) ויכולת פגיעת אש באזורים רבים בשטח מדינת ישראל. חמאס אינו גורם הכוח היחידי באזור ופועלים בו גורמי כוח נוספים, ביניהם הג'האד האסלאמי הפלסטיני וארגונים ג'האדיים/סלפיסטיים, שאימצו את האידאולוגיה של אל-קאעדה ו'המדינה האסלאמית'. הארגונים כולם פועלים בשיטות טרור וגרילה. כמו חזבאללה, הם נטמעים בקרב האוכלוסייה האזרחית ומנצלים אותה כמגן אנושי. גבול רצועת עזה נושק להתיישבות כפרית-חקלאית ישראלית ולעיר שדרות, ולכן כל חיכוך בסביבת גדר הרצועה משליך על היישובים הסמוכים ועל שגרת חייהם, ומאפשר לחמאס ליצור לחץ על האוכלוסייה האזרחית בצד הישראלי. אחד האמצעים המרכזיים שחמאס אימץ (גם בעקבות ההצלחה הישראלית בהתמודדות עם שיגור הרקטות מהרצועה, באמצעות מערכות הגנה אקטיביות) הוא חפירת מנהרות חוצות גבול, המאפשרות עקיפת המכשול הישראלי בגבול והעברת כוחות לצד הישראלי. בשל קרבת היישובים לגבול, איום זה חמור במיוחד ובעל השפעה פסיכולוגית קשה על האוכלוסייה הישראלית. תחושת הסכנה מובילה למחאה, המגובה גם בלובי פוליטי, שמשמרת את הנושא בשיח הביטחוני הישראלי ומפעילה לחץ על הדרגים המדיני והצבאי.

המציאות ההומניטרית ברצועת עזה קשה ומורכבת, והיכולת לשפר את המצב בה מותנית, בין היתר, באופי של יחסי חמאס עם הרשות הפלסטינית ועם מצרים. חמאס, כחלק מתנועת 'האחים המוסלמים', נתפס בעיני המשטר המצרי כאויב מסוכן וחתרני, המקרין על חוסר היציבות בחצי-האי סיני בגין שיתוף הפעולה בינו לבין הגורמים הג'האדיסטיים באזור ('וילאית סיני'). תנאים נוספים לשיפור המצב ברצועה הם נכונותו של חמאס להגביל את מאמצי ההתחמשות על חשבון מאמצי השיקום, מדיניות ישראל ונכונותם של העולם הערבי והקהילה הבינלאומית לקבל אחריות משמעותית יותר לשיפור המצב. המציאות ההומניטרית ברצועה, שהיא בחזקת "חבית חומר נפץ", הביאה בעבר להתלקחות ולהידרדרות ביטחונית שהניעה מבצעים צבאיים נרחבים של

צה"ל באזור (האחרון שבהם היה מבצע 'צוק איתן' ב-2014). יש לשער שאם המצב ברצועה לא ישתנה במידה ניכרת, צפויים סבבי הסלמה נוספים גם בעתיד. בהקשר זה יצוין שהשותפות האסטרטגית בין ישראל לבין מצרים מחייבת את ישראל להתחשב באינטרסים המצריים ולהקפיד על רמת תיאום גבוהה בכל הנוגע לפעילות מול רצועת עזה. על רקע העוינות המצרית לחמאס והמתח בין מצרים לטורקיה, יהיה על ישראל לגלות רגישות יתר בהקשר של מהלכים יזומים להאצת שיקום הרצועה (בפרט לנוכח ציפייה של טורקיה למעורבות משמעותית בתהליך), שיהיה בהם כדי לבסס את שלטון חמאס באזור.

המענה הישראלי

ישראל נדרשת להתמודד עם מגוון איומים בשגרה, תוך שימור מוכנות וכשירות להסלמה ואף למלחמה בהיקף רחב. בשלוש זירות ההתמודדות של ישראל – לבנון, סוריה ועזה – פועלים שחקנים לא-מדינתיים, שלמרות המאפיינים הייחודיים של כל אחד מהם, יש להם מספר מאפיינים משותפים בולטים. בשלוש הזירות השתלטו גורמים אלה על טריטוריות ואוכלוסיות, והפכו לשליטים בפועל באותם שטחים ולאחראים על האוכלוסיות הנמצאות בהם. חזבאללה בדרום-לבנון וחמאס ברצועת עזה הם הדוגמאות המובהקות יותר של התופעה. כתוצאה מהתפתחות זו היה על הארגונים לעבור במהלך השנים תהליכי התמסדות, הכרוכים בהפעלה של מוסדות מדינתיים ומתן שירותים מדינתיים לאוכלוסייה האזרחית. גם הזרוע הצבאית של ארגונים אלה עברה תהליך דומה, והפכה למעין כוח מזוין של מדינה למחצה.

ניתן לסווג, אם כך, שלוש קטגוריות של מרחבי ההתמודדות של צה"ל במעגל הראשון, המחייבות אותו להתאמות של פעולותיו על פי מאפייניהן הייחודיים: **זירת יהודה ושומרון**, שבה המיקוד העיקרי הוא בפעילות סיכול טרור ומשימות שיטור; **גבולות ההסדר** – גבול ישראל-מצרים וגבול ישראל-ירדן – שעל אף השונות באיומים, רב הדומה בהם על השונה; **גבולות עם ארגונים תת-מדינתיים במדינות שעימן אין הסדר**: גבול ישראל-סוריה, גבול ישראל-לבנון וגבול ישראל-עזה, שגם בהם האיומים דומים. סיווג זה מאפשר לצה"ל לייצר שלושה סוגים של מענה רלוונטי, שיוכלו לייעל את פעילות הביטחון השוטף ואת הגנת הגבולות בשגרה, לצד שיפור המוכנות והכשירות למלחמה.

צה"ל הוא השולט ביהודה ושומרון מכוח הממשל הצבאי שהוחל על המרחב אחרי מלחמת ששת הימים. מאז מבסס צה"ל את המענה למגוון האיומים במרחב זה על יחידות הצבא הסדיר והמילואים, וביצוע משימות שיטור וביטחון שוטף נעשה בשיתוף

פעולה עם שירות הביטחון הכללי. המרחב נמצא תחת פיקוד של אוגדה מרחבית ומחולק לחטיבות מרחביות קבועות, שלהן מוקצים כוחות לוחמים לפי הצורך. במקרים של הסלמה ביטחונית מתגבר הצבא את המרחב בכוחות נוספים.

המורכבות והרגישות המאפיינות את זירת יהודה ושומרון מחייבות רמה גבוהה של הכרה והבנת השטח והאוכלוסייה שבו. מידת החיכוך הגבוהה של צה"ל עם האוכלוסייה הפלסטינית, במציאות של טרור יחידים, מאמצים נמשכים של חמאס לשקם את תשתית הטרור שלו ולהוציא לפועל פיגועים ובעיות תפקודיות של הרשות – כל אלה עלולים להפוך, כתוצאה מהתנהלות שאינה זהירה, אחראית ומקצועית, לתקלה אסטרטגית של ממש. ההיתכנות של תקלות גבוהה יחסית כאשר ישנה תחלופה גבוהה של הכוחות הצבאיים באזור, וכאשר אין להם היכרות עמוקה עם השטח ומיומנויות הנדרשות למשימות צבאיות בעלות אופי שיטורי.

לנוכח הצורך המבצעי הוקמה בשנים האחרונות חטיבת 'כפיר' כחטיבת חי"ר ייעודית ומתמחה. אולם גם כך, עיקר הכוחות המופעלים במרחב הם גדודים של כוחות הצבא הסדיר (חי"ר, שריון, הנדסה, מודיעין שדה, ואחרים) ופלוגות משמר הגבול (מג"ב). טרם ההצבה מקיימים הגדודים אימון ייעודי קצר שנועד להכשירם לפעול במשימות שיטור, ביצוע מעצרים ואבטחת יישובים. המודל הזה בעייתי ממספר סיבות: הראשונה היא השחיקה של החיילים והמפקדים כתוצאה מהחיכוך הרציף עם האוכלוסייה הפלסטינית (ובחלק מהמקרים גם עם אוכלוסיית ההתיישבות היהודית). השנייה היא חוסר המקצועיות של הכוחות במשימות השיטור המובנה במודל הזה. הכשרה של מספר ימים אינה מספקת, ואילו הניסיון המבצעי לאורך חודשי התעסוקה אינו מגיע לידי מיצוי. הקמת חטיבת 'כפיר' נועדה לענות על חלק מהמגבלות האלה, אולם בשל האתוס הצה"לי, מפקדי החטיבה פעלו לאורך השנים להרחיב את יכולותיה כחטיבת חי"ר רגילה כשירה נוספת. תופעה זו (שאינה ייחודית רק לחטיבת כפיר²) פוגעת במטרות שלשמה הוקמה החטיבה.

פתרון אפשרי לאתגר זה יהיה הגדלת היקף הפעלתם של כוחות מתמחים, על ידי הקמת מערך צבאי המבוסס על מג"ב. ישולבו בו חיילים בשירות סדיר ומשרתי קבע בוגרים, מנוסים ובעלי אורך רוח ויכולת התמודדות עם אוכלוסייה אזרחית, כשלצידם יחידות צבא מתמחות ויחידות מיוחדות. כבר עתה פועלת ביהודה ושומרון חטיבה של מג"ב הכפופה לצה"ל, אולם, כדאי לבחון הקמה של חטיבות נוספות. הגדלת מג"ב תחייב הגדלת היקף המתגייסים לשירות על חשבון צה"ל³.

גבולות ההסדר מציבים אתגר שונה מהותית, וגם הוא אינו מחייב הפעלה של כוחות צבאיים סטנדרטיים. במרחב הזה כבר פועל גדוד 'קרקל' ככוח מתמחה⁴. אופי

האיום (חדירות מחבלים לביצוע פיגועים, הברחות סמים, אמצעי לחימה וטובין) מאפשר להפעיל כוחות בהיקף מצומצם יחסית כצוותי יירוט בשליטה מרכזית. לאורך הגבול נבנתה ויושמה תפיסה עדכנית, המתבססת על מודיעין ועל כוחות יירוט קטנים שיופעלו באופן ריכוזי. לצורך זה שופר באופן משמעותי מערך איסוף המודיעין בחזית הגבול עם מצרים. בגבול ירדן מתקיימת פעילות סיכול ירדנית ענפה. שיתוף מודיעין עם הירדנים יוכל לסייע בצמצום היקף ההשקעות בצד הישראלי של הגבול. ניתן יהיה להקים מרכזי שליטה נפרדים לכל זירה, אולם ראוי לבחון הקמה של חדר מלחמה (חמ"ל) מרכזי אחד, שיוכל לנהל את המבצעים בשתי הזירות גם יחד.⁵ זאת בשל היקף השטח ואופיו, מאפייני האיום ותפיסת המענה המבצעי המאפשרת תגבור כוחות מהיר בין הגבולות, לפי הצורך.

בשל העובדה שבמקרים רבים בהם מבוצעת פעילות עוינת המושתתת על רשתות מברחים בשילוב אזרחים ישראלים, נחוץ לשלב במרכז השליטה והמבצעים ולעתים בכוחות היירוט גם גורמי משטרה בעלי סמכות מתאימה.⁶

המאפיינים של גבולות ישראל-סוריה, ישראל-לבנון וישראל-עזה מחייבים שימור הכשירות והכוננות של כוחות צה"ל למקרה של הסלמה מיידית, תוך התמודדות עם מגוון איומים הדורשים מענה צבאי רחב-היקף, בכל שלוש החזיתות הללו, לעימותים א-סימטריים נרחבים. במקרה של הסלמה והידרדרות לעימות אלים רחב-היקף יצטרך צה"ל להתמודד עם מיליציות חמושות ומאומנות בעלות מאפייני גרילה, ולעתים גם עם יכולות ואמצעים של צבאות מדינתיים. מיליציות אלה פועלות במרחבים רוויי אוכלוסייה, תוך שהן מסתייעות באותן אוכלוסיות, מסתתרות ונטמעות בקרבן כמענה לאי-הסימטריה הצבאית, שהיא לרעתן. במקרים כאלה תהפוך עוצמתו של צה"ל לחולשה, בשל הריסון שיהיה עליו לכפות על עצמו. אחד האתגרים המרכזיים הבולטים בחזיתות הללו יהיה ירי תלול-מסלול, שידרוש התמודדות עם איומי הרקטות והטילים שישוגרו ממרחבים אזרחיים מאוכלסים, לעבר ריכוזי אוכלוסייה ותשתיות אזרחיות וצבאיות בשטח מדינת ישראל. בגזרות האלה ימשיך להידרש מערך של כוח צבאי סדיר, המסוגל למהלכי תמרון ואש וללחימה אינטנסיבית במרחבים רוויי אוכלוסייה אזרחית, ובתווך התת-קרקעי.

סיכום

הייחודיות של כל אחת מחמש הזירות שבהן פועל צה"ל והשונות הגבוהה יחסית ביניהן מחייבות חשיבה מחודשת על דפוסי המענה שמציב צה"ל בעת הזו. במסגרת תר"ש (תוכנית רב-שנתית) 'גדעון', ולאור הבנת חשיבותן ותורמתן של יחידות מיוחדות

למלחמה מול שחקנים לא־מדינתיים במאפייניה החדשים הוקמו פיקוד העומק וחטיבת קומנדו, והוחלט להפוך את אוגדת הכוחות המיוחדים לאוגדה סדירה. יתר על כן, התעצמות האיום בגבולות מחייבת חשיבה מחודשת לגבי סוג הכוחות ומאפייניהם, וכן בדבר סוגי המענה הנדרשים להבטחת הרלוונטיות והיעילות הצבאית בזירות השונות. המאפיינים ביהודה ושומרון מחייבים התמחות במשימות שיטור, שמירה על הסדר הציבורי ופעילות סיכול טרור. ביסוס הפעלה של כוחות מתמחים, מג"ב וכוחות מיוחדים עשוי לשפר את האפקטיביות המבצעית של הפעולה במרחב. מול גבולות ההסדר יש עדיפות להפעלה של כוחות יירוט קטנים במודל פיקוד ושליטה מרכזי (בדומה להפעלת חיל האוויר) על פני פעולה במסגרות הצבאיות של גדודים, פלוגות, מחלקות וכיתות. כוחות יירוט קטנים יהיו אפקטיביים יותר במידה ניכרת מול האיום, גם ביהודה ושומרון וגם בגבולות ההסדר, ואפשר יהיה לתגברם במקרה של הסלמה. בגבולות שבהם מתמודדים עם עימות א־סימטרי ועל אף השונות בין הגבולות, צה"ל יכול להמשיך לפעול במתכונת הקיימת, שלפיה כוחות צבאיים רגילים אחראים להגנת הגבולות, והצבא מוכן למצב של הסלמה ולמעבר מהיר בין הגנה למתקפה. התאמת המענה ביהודה ושומרון ובגבולות ההסדר תוכל לסייע לצה"ל לשפר את איכות הביטחון השוטף ואת האפקטיביות שלו, ובה בעת לאפשר הפניית משאבים לשיפור המוכנות והכשירות של שאר הכוחות למלחמה מלאה.

הערות

- 1 Isabel Kershner, "Israel Says Hezbollah Positions Put Lebanese at Risk", *New York Times*, May 12, 2015.
- 2 תופעה דומה ניתן לראות בגדוד המעורב 'קרקל' המוצב בגבולות ההסדר של ישראל. גם שם נוצר לחץ מתמיד להעמיק את יכולתו של הגדוד לפעול במתארי מלחמה.
- 3 ראוי לציין שלהפעלה של מג"ב גם חסרונות, בעיקר באשר להיקף המשימות שפלוגה של מג"ב מסוגלת לבצע בהשוואה לפלוגה לוחמת בצה"ל, וזאת בשל אופי השירות במג"ב ותנאיו. אולם אלה צפויים להתקזז נוכח הגדלת האפקטיביות המבצעית של הכוח.
- 4 גם בגדוד זה קיים לחץ מתמיד של מפקדים להרחיב את היכולות והאימונים, כדי להשתלב כגדוד לוחם במלחמה מלאה.
- 5 בזירה הירדנית, לפחות עד לדרום ים המלח.
- 6 את המערך הלוגיסטי של הצוותים המיוחדים, שייפרסו לאורך הגבולות ככוח תגובה ויירוט, ניתן להשתית על הקמה של ישיבות הסדר חרדיות לאורך הגבולות ("כוללי סָפָר"), באופן שיאפשר מיצוי טוב יותר של פוטנציאל המתגייסים החרדים, ויאפשר להם להקפיד על איסוריהם ומנהגיהם, ללמוד תורה ולהיות חלק מהמערך הצבאי במגוון של תפקידים תומכי לחימה ולוגיסטיים נחוצים.